Ernestas VASILIAUSKAS

Survey in Raktuvė (Žagarė) Hill-fort in 1999

In 1999, Raktuvė Hill-fort (Joniškis district, Žagarė) was explored. The total area explored of 44,9 m^2 covered the flat hilltop, the foot and the slopes of the hill-fort. In many places the habitation zones were destroyed by the Catholic cemetery founded in 1801. The undisturbed habitation zones were found in the eastern and north-western slopes of the hill-fort. During the exploration, a lot of archaeological finds as brushed and plain surface pottery (part of it decorated by wave pattern and stamps), a bone plate, a stone casting mould, a half-finished bone pin, an iron crook-like pin, pins of a penannular brooch, a brass spiral ring, dross, bones of animals, etc were found. According to the material collected during the exploration, this site can be dating from several periods: 1) Late Bronze Age – Early Iron Age (750-250±250 BC); 2) Middle Iron Age; 3) Late Iron Age. During the period before Christ there lived people of Brushed Pottery Culture, later Semigallians came.

Gintautas ZABIELA

LOKĖNĖLIŲ PILIAKALNIO TYRINĖJIMAI

Lokėnėlių piliakalnis (Jonavos r.) archeologams lieka mažai pažįstamas objektas. Seniausias žinomas šių apylinkių žemėlapis, parengtas apie 1865 m., rodo, kad piliakalnis tuo metu buvo neapaugęs, Lokio upelis neužtvenktas. Piliakalnio PR papėde ėjo senasis Ukmergės–Jonavos kelias. Bene pirmasis 1952 m. liepos mėn. Lokėnėlių piliakalnį žvalgė P. Tarasenka. Jis piliakalnį aprašė, padarė jo planą. Vėliau 1971 m. žvalgė LII. Dar kartą 1984 m. jį žvalgė MMT (vadovas A. Merkevičius), kuomet buvo aptikta ir 1987 m. į archeologijos paminklų sąrašus įrašyta mažiausiai 5 ha piliakalnio papėdės gyvenvietė, esanti PR piliakalnio papėdėje, Neries slėnyje, abipus Lokės upelio. Šios žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita liko neparašyta, tad konkretesnių duomenų apie papėdės gyvenvietę nėra.

Piliakalnis įrengtas molingos aukštumos kyšulyje, esančiame tarp Neries dešiniojo kranto slėnio ir Lokės upelio kairiojo kranto. Šlaitai statūs, iki 30 m aukščio, atrodo, dirbtinai pastatinti, PR pusėje išlikę natūralūs. ŠV–V pusėse jie nugriuvę, labai statūs, kai kur net eroduojantys. Piliakalnį nuo ŠR pusėje esančių aukštumų skiria 13 m pločio viršuje, 5 m pločio dugne,

iki 1,2 m gylio griovys, už kurio į aikštelės pusę supiltas kūgio formos pylimas: nuskleistu suplokštintu viršumi, 12 m ilgio, 15 m pločio ties pagrindu, 3 m aukščio nuo išorės ir 4 m – nuo aikštelės. Pylimo plotis viršuje 4 m. Čia matyti XX a. iškastos apie 2 m skersmens iki 0,3 m gylio duobės pėdsakai. Aiškesnių aikštelės liekanų už pylimo dabar jau nebėra – išlikusi tik 65 m ilgio, 1–3 m pločio kalvos šlaito dalis, nuolaidėjanti į PV pusę.

1998–1999 m. tęsiant KVAD gamtos jėgų žalojamų piliakalnių tyrinėjimo programą, Lokėnėlių piliakalnio liekanas ištyrė LII. 1998 m. piliakalnyje tyrinėta PV griūvanti šlaito dalis beveik nuo jo papėdės iki pylimo, laikyta aikštelės liekanomis – iš viso 331 m² plotas. Buvo padarytas 2–3 m pločio piliakalnio šlaito įstrižas pjūvis. Kultūrinio sluoksnio neaptikta.

1999 m. ištirtos nupjauto kūgio formos piliakalnio pylimo liekanos 164 m² plote. Į ŠV nuo jų nuslinkusiame piliakalnio šlaite jau buvo susidariusi erozinė išgriuva, priartėjusi prie pat pylimo pagrindo. Liekanos tyrinėtos ketvirčiais, padarant du jo pjūvius: skersinį ir išilginį. Tyrinėjimų metu nustatyta, kad pylimas supiltas iš molio per tris kartus anksčiau trumpą laiką čia buvusios gyvenvietės vietoje. Po pylimu, virš įžemio, vietomis aptiktas iki 20 cm storio pilkos kietos molingos žemės sluoksnis su pavieniais, daugiausia skaldytais, gyvulių kaulais ir brūkšniuotosios keramikos šukėmis. Išlikusiame nesuardytame kultūriniame bei supiltiniuose pylimo sluoksniuose surinkta keliasdešimt daugiausia smulkių nesmarkiai brūkšniuotų bei lygiu paviršiumi keramikos šukių, tarp kurių yra keli nežymiai profiliuoti pakraštėliai. Šiame sluoksnyje rastas ir maždaug 20 cm skersmens akmenimis apdėtas 1,5 m skersmens židinys. Galbūt ankstyvajai gyvenvietei priklauso ir viena kita stulpavietė, kurių iš viso pylimo pagrinde aptikta 30. Trumpalaikės gyvenvietės liekanos datuojamos I tūkst. pr. Kr. II puse. Vėliau, kranto kyšulyje įrengiant piliakalnį, iš rausvo perdegusio molio suplūktas 2 m pločio ties pagrindu, 0,5 m aukščio pylimas, kurio išorinėje pusėje buvo medinių įtvirtinimų iš įkastų kuolų. Gerai išliko vienas toks apie 15 cm skersmens į išorę pasviręs stulpas, įkastas į platesnę duobę ir sudegęs. Dar vėliau pylimas padidintas iki 4 m pločio ties pagrindu bei 1 m aukščio jį išplečiant į išorę, kur supiltas pilko bei rusvo kieto molio sluoksnis. Pylimui sustiprinti panaudoti nereguliariai išilgai ir skersai pylimo kloti iki 20 cm skersmens rąstai, kurių vietomis išliko vos žymūs pėdsakai. Pylimo R

šonas šlaito link tuo metu buvo sutvirtintas iki 40 cm skersmens akmenimis, kurie krauti mažiausiai dviem eilėmis vienas ant kito, paliekant tarp eilių 1 m atstumą. Tokiu būdu, atrodo, pylimo ir šlaito sandūroje buvo įrengtas siauras praėjimas į piliakalnį, kurio sienos sustiprintos akmenimis, o arčiau pylimo esanti siena dar apsaugota į išorę nukreiptų stulpų eile. Pavyko atkasti 4 m ilgio tokių stulpų eilę, kurioje buvo 10 maždaug 20–30 cm skersmens stulpaviečių, iki 30 cm įkastų į įžemį. Pylimo išorinėje pusėje irgi buvo įtvirtinimų iš įkastų kuolų. Kai kada jie buvo apdedami akmenimis. Charakteringas akmenimis apdėtas keturkampis (vadinasi, tašytas) 18×18 cm skersmens stulpas, įstatytas į iškastą duobę. Trečią kartą pylimą rekonstravus, jis pasiekė 14 m pločio ties pagrindu bei 3 m aukščio. Tuomet buvo smarkiai išplėstas į išorę, supilant suplūkto rudo molio sluoksnį. Jame irgi būta medinių rąstų klojinių, išsiskyrusių pylime puresne žeme. Šoninis praėjimas į piliakalnio aikštelę buvo išardytas, jo liekanos užplūktos moliu, kartu ir viršutinė šlaito dalis ties pylimu. Ant šio pylimo viršaus turėjusi stovėti medinė gynybinė siena iš sukirstų rąstų. Pylimui žemės buvo imamos iš greta jo tuo metu iškasto 5 m pločio dugne apie 1,5 m gylio griovio. Jo dugne iškasus 1 m^2 dydžio šurfą aptiktas tik 30–35 cm storio miškožemio sluoksnis. Su žeme į pylimą buvo supilti ir ankstyvojo kultūrinio sluoksnio likučiai su gyvulių kaulais bei brūkšniuotąja keramika. Visuose trijuose pylimo sluoksniuose nerasta jokių radinių iš pylimo įrengimo laikotarpio, tad jos datuoti neįmanoma. Pylimo sluoksniai tik pagal bendras Lietuvos piliakalnių raidos tendencijas gali būti datuojami II tūkst. I puse.

Per du tyrinėjimų sezonus Lokėnėlių piliakalnio liekanose ištirtas 496 m^2 plotas – visa jo griūvanti archeologiškai vertinga dalis. Tyrinėjimai leido nustatyti, kad Neries ir Lokės santakoje būta įdomaus archeologijos paminklų komplekso. Greičiausiai XIV a. kovų su kryžiuočiais laikotarpiu Lokėnėlių piliakalnyje stovėjo stipri medinė pilis, kitapus (250 m į V) Lokės upelio įrengtame Gudžionių piliakalnyje buvo įrengtas įtvirtintas papilys. Pilėnai gyveno ir Neries slėnyje esančioje papėdės gyvenvietėje. Lokėnėlių–Gudžionių piliakalnių archeologijos paminklų kompleksas įdomus tuo, kad čia įtvirtinimais siekta kontroliuoti nemažo Lokės upelio žiotis. Galbūt tai bus kažkoks į rašytinius šaltinius nepatekęs vidinis uostas? Kol kitos šio archeologijos komplekso dalys (papilys, papėdės gyvenvietė) netyrinėtos, negalima plačiau kalbėti ir apie jų chronologiją.

Gintautas ZABIELA

Exploration of Lokėnėliai Hill-fort

In 1998-1999 LIH explored the area of 496 m^2 in Lokėnėliai Hill-fort (Jonava district). Having made the section of the slope, no habitation zone was found. Having explored the remains of 15 m wide and 3 m high rampart, it was established that in the second half of the 1st century BC there were short-term Brushed Pottery culture settlements located, and during the first half of the 2nd century the rampart was made of clay, stone and logs in three times.

Gintautas ZABIELA

ŠEIMYNIŠKĖLIŲ PILIAKALNIO ARCHEOLOGINIŲ KASINĖJIMŲ DEŠIMTMETIS

1999 m. buvo dešimtasis nepertraukiamų Šeimyniškėlių piliakalnio (Anykščių r., Anykščių sen.) archeologinių tyrinėjimų sezonas. LII jį pradėjo tyrinėti 1990 m. ir šiuo metu tai yra ilgiausiai tyrinėjamas Lietuvos piliakalnis. Iki šiol buvo paskelbti tik preliminariniai kasinėjimų duomenys (žr. *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. 1, p. 57–60; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 90–94; *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 73–76; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 115–119). Toliau šiame straipsnelyje trumpai apibendrinami dešimtmečio tyrinėjimų rezultatai.

Šeimyniškėlių piliakalnio tyrinėjimai sutapo su nepriklausomos Lietuvos archeologijos raida, tad juose atsispindi ir visi šios archeologijos laimėjimai bei trūkumai. Apie juos galima kalbėti trimis lygiais: piliakalnio, archeologijos paminklų komplekso bei visos Lietuvos.

Paties Šeimyniškėlių piliakalnio tyrinėjimai yra svarbiausias, bet kartu ir siauriausias dabartinių archeologinių tyrinėjimų aspektas. Medžiagine prasme jie yra pakankamai kuklūs. Iš 1 470 m^2 ištirtojo bendro ploto (daugiau kaip trečdalio piliakalnio aikštelės) surinkta apie 170 individualių geležinių, žalvarinių, sidabrinių, akmeninių, kaulinių, molinių XIII–XV a. pradžios radinių bei kelios XIX a. II pusės – XX a. pr. varinės Rusijos kapeikos. Tarp radinių gausiausia geležinių arbaleto strėlių antgalių bei